

կաթեայ բաւական հաստութիւն թեր-
թեր :

() ր մը կը տեսնայ որ իր տանը պա-
հապանը ելեր իր սնտուկին վրայ պառ-
կեր է , կամացուկ մը կը մօտենայ քովը ,
ու մարդը սնտուկով հանդերձ կը վեր-
ցնէ ու իր դրացւոյն պատէն անդին կը
նետէ :

Պէտ ուրիշ շատ կտրճութիւններ ալ
ըրած է իմովմաս , բայց մենք այսչափս
բաւական կը սեպենք , աս մարդուն ու-
ժին մեծութիւն հասկըցնելու համար .
Բայց ահա այսպիսի զօրաւոր մարդ մը
որ մեծամեծ քաջութիւններով աշ-
խարհք զարմացուցեր է , տկար կնկան
մը գերի ըլլալով , ու անոր խաբէութիւն
յաղթուելով զոհ կ'ըլլայ իր ծաղիկ հա-
սակին մէջ , ինչպէս երբեմն Սամսոն
Պալիւկայէն , յիշատակ թողլով իրեն
քաջագործութիւնները , զորոնք ամէն
լսողներուն միտքը զարմանքէն աւելի
ցաւով կը պաշարեն , որ այդպիսի կտրիճ
մարդ , այդպիսի անարգ կրբի մը գերի
եղած կորսուեցաւ :

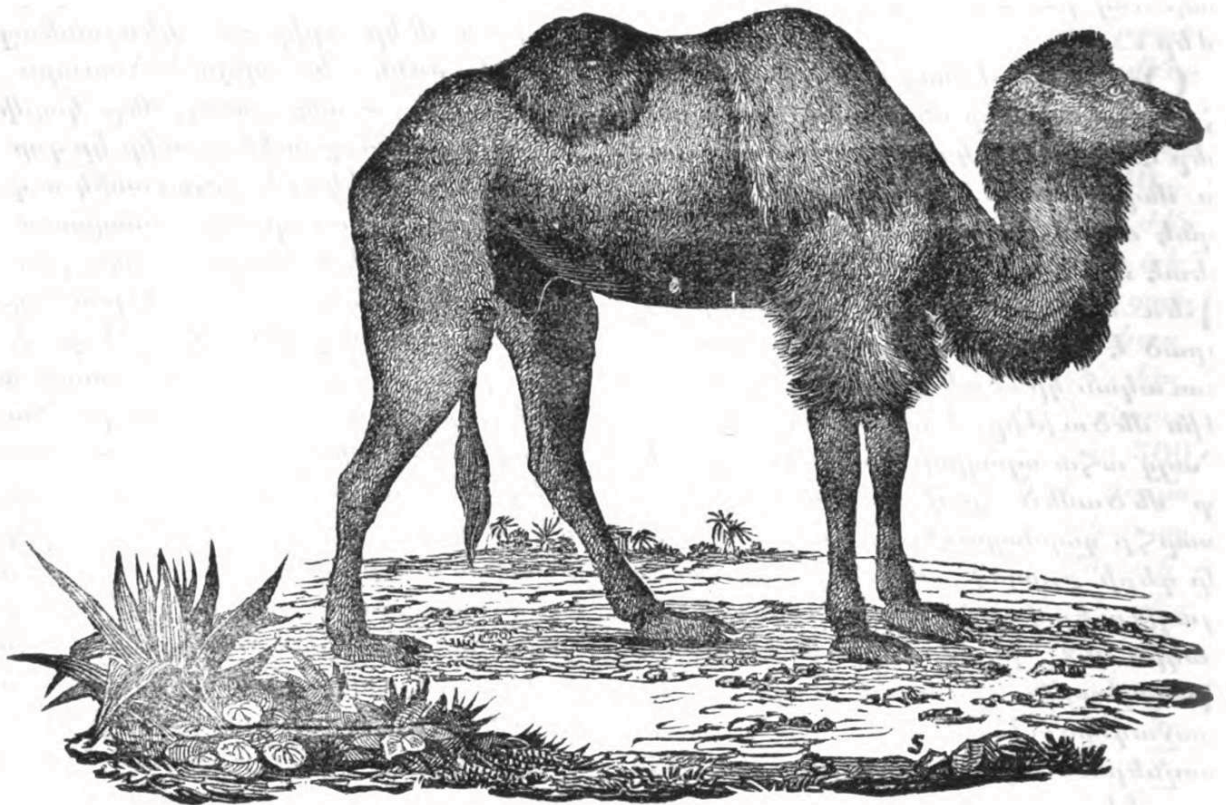
ԲՆԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԲՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Որոշ :

ԲՅՍ կենդանիս աւելի անապատները
կը գտնուի , մարդկանց պիտոյքը լեցը-
նելու և այն անապատին անտանելիներ-
դութիւնը դիւրացընելու համար , որուն
համար հոն տեղի բնակիչքը արդարեւ
պէտք է որ երախտագէտ ըլլան Բստու-
ծոյ և անոր ամենազօր աջը օրհնեն :
Ինչպէտ բնութեան բերքերը ան կող-
մերը առատ չեն , բայց խիստ կարեւոր-
ներն ալ պակաս չեն : Ուստի հովանւոյ
համար կը գտնուին ծառեր , և անօթու-
թեան համար արմաւենւոյ պտուղ .
կենդանիք միայն կը պակսին . որոնց-

մէ թէպէտ մէկ տեսակ միայն կայ ,
բայց ան մէկը ուրիշ շատ կենդանեաց
տեղը կը բռնէ , և այնչափ ծառայու-
թիւն կ'ընէ , որոնց համար մեր կողմի
բնակիչքը զանազան կենդանիք կը գոր-
ծածեն . և ասիկայ է ահաւասիկ ուղ-
տը . — Պիւֆֆոն երեւելի բնապատու-
մը կ'ըսէ . “ Ինչ որ ուղտին ամէն յատ-
կութիւնները և օգտակարութիւնները
մէկտեղ բերելու ըլլանք՝ պէտք է զանի-
կայ օգտակարագոյն և դժուարագիւտ
սեպենք քան զայլ ամենայն մարդու ծա-
ռայող կենդանիները : Ուղտը , քան
զփիղն ալ աւելի յարգ ունի , վասն զի
թէ աշխատութիւնը և թէ ծախքը
քսանիցս տւելի պակաս է . և ձին , էջը
և եզն ալ մէկտեղ առնելով մէկ ուղտի
յարգ չունին : Երկու ջորիի չափ բեռ կը
տանի . խոտ ուտելով կ'ապրի , և կերածն
ալ հազիւ թէ իշու կերածին չափ է . է-
զը քան զկովը աւելի առատ և երկար
ատեն կաթ կու տայ . և մատաղ ուղ-
տին միսը աւելի համով և առողջա-
րար է քան զհորթունը . մազերնին ա-
ւելի գեղեցիկ է , և քան զամէն ազնիւ
բուրդ յարգի է . և ամենեւին վրան ա-
ւելորդ բան չկայ , մինչև աղտեղութիւն
ալ չահ կը բերէ . վասն զի ջրվաթէն
ամմնիադ աղ կը շինուի . աղբն ալ ,
յարդ չգտուած տեղը , չորցընելով ու
մանրելով անկողնի տեղ կը ծառայէ
թէ իրենց և թէ ձիերուն , որոնց
հետ յաճախ քաղքէ քաղք ճամ-
բորդութիւն կ'ընեն : Վարձեալ խիստ
գիւրավառ ըլլալուն՝ երբ գէզ կ'ընեն և
կը բռնկցընեն , այնպէս պայծառ և
կենդանի լոյս կը հանէ , որ չորցած ան-
տառի նմանութիւն կը բերէ , որով մեծ
օգնութիւն է այն անապատներուն
մէջ ուր որ ամենեւին ծառ չգտուիր , և
վառելի նիւթոց պակասութենէն կը-
րակն ալ ջրոյ պէս դժուարագիւտ է , :
Բնիկայարաբացեաց համարեղազնութեաց
և անխոնջ գրաստ մըն է , որ մէկ օրուան
մէջ 40 փարսախ ճամբայ կը քալէ , և
400 ոխա ծանրութիւն բեռ կը տանի :
Ուղտ սնուցանողը՝ միայն ուղտէն կը
հանէ միս , կաթ , բուրդ , և վառելու

Ուղտ

Նիւթ . նոյնպէս ապրելու , հագնելու պէտք եղածը . աղէկ ճանապարհորդութիւն և վաճառականութիւն ուղտով կ'ըլլաի զորն որ ցամաքի նաւ կ'անուանեն : Հասակը այնչափ բարձր է , որ խիստ հեռուէն քաղքները կը տեսնայ . և յաղթանդամ մարմնովը դիւրաւ շատ բեռ մէկ տեղ կը վերցընէ կը տանի : Երկուայնները երեսունըչորս հատ են : Ոտուրները ջղոտ և բարակ են և թաթերը տափակ , որով աւազի վրայ քալելու ժամանակ չմնասուիր . երբոր հանգչիլ և քնանալ ուզենայ , սրունքները կը ծալէ , կը նստի . նոյնպէս բեռնաւորելու ատենն ալ սրունքները ծալելով կը ցածնայ , որով շատ կը դիւրանայ բեռնաւորելը : Ուղտին հստառութեան զգայաւորանքն ալ խիստ փափուկ ըլլալուն անապատին մէջ մեծ օգնութիւն է . վասն զի ջուրը որ յարգի ու դժուարագիւտ է , ինքը խիստ հեռուէն անոր հոտը կ'առնէ , և տեսութիւնն ալ սաստիկ սուր ըլլալուն՝ որչափ ալ հեռու ըլլայ ջրոյն տեղը՝

ինքը նշաններէն տեղը կը գտնայ : Ուրիշ որոճացողներէն մէկ ստամոքս մը աւելի ունի , և ուտելու ժամանակ կը լեցընէ անոր մէջ կերակուրն ու ջուրը , և երկար ատեն առանց ամենաին ապականելու կը պահէ . ասով ուղտը կրնայ շատ օր , ինչուան ինը տասը օր առանց խմելու կենալ՝ ստամոքսին մէջ պահած ջուրը վեր բերելով , ան ալ շատ խոհեմութեամբ : Ուտելու ալ ժուժկալ է , երկար ատեն անօթութեան կրնայ դիմանալ , ու գոհ կ'ըլլայ չոր տերեւներով , քիչ մը բակլայով ու գարիով . բայց որովհետեւ կրնայ կերակուրն ալ երբեմն պակսիլ , ուստի ուրիշ միջոց մ'ալ ունի ասոր դէմը առնելու համար . իրեն կըռնակի սապաանները ճարպային նիւթէ մը բաղկացած ըլլալով , երբ երկար ժուժկալութիւն ընէ , կը հալին այն սապաանները ու իրեն սնունդ կ'ըլլան : Պիւֆֆոն ասոնց սապատին համար կ'ըսէ որ իրենց բնական չէ , հապա ծանր և երկար ժամանակ բեռ վերցընելով միտը

մորթին հետ մէկտեղ այնպէս ժող-
վում է . որովհետեւ այս սապատե-
րուն կազմութեանը մէջ ամենեւին ոսկր
չկայ , հասար կովի ծիծերուն նման միս
մըն է : Բայց աս բանն ստուգելու հա-
մար պէտք է վայրենի ուղտ գտնալ և
անոր բաղդատութեամբ իմանալ : Բաց
'ի այս կատարելութիւններէս ուղտը
երազընթաց ալ է՝ անապատին ցամաք
ու երկայն ճամբաները շուտով կը-
տրելու համար . ու ժով է աշխատու-
թեանց տանելու համար . դիմացկուն՝
ցորեկուան ու գիշերուան անբարեխառ-
նութեանցը տոկալու ու որ և իցէ տեղ
իր հանգիստը ու քունը գտնելու համար :
Եւ յաջափ ահա մարմնոյ ձիւքերով զար-
դարուած է . իսկ իր մտաւոր և բարոյա-
կան կարողութիւններն ալ ասոնց հա-
մեմատ գերազանց են քան զայլ կենդա-
նեացը , և իրեն վախճանին շատ պատ-
շաճական : Երբոր քան զչափը աւելի
վրանին բեռ դնելու ըլլան , երկար տեղ
տանելու համար , չեն վերցնեն : Եւ
պառկին , կ'ելան , կը կենան , կը քալեն
պարզ տիրոջը մէկնշանոյն ու խօսքովը :
Եւ ճանչնան ուղտապանը և բանակե-
լու ժամանակնին անոր չորս կողմը կ'առ-
նեն : Հանգելու ժամանակ ծնկան վրայ
գալով բեռերնին դետին կը դնեն . և եր-
բոր երթալու նշանը տայ ուղտապանը ,
դարձեալ ծնկան վրայ գալով իրենք ի-
րենց բեռերնին կռնակնին կ'առնեն :
Եւ գէ ալ կարծես թէ կ'ախորժին , ի-
րենց ձանձրութիւնը փարատելու և ճամ-
բուն նեղութիւնը քաղցրացնելու հա-
մար : Եւ ուղտը ճամբորդութեան ժա-
մանակ երկար և տաժանելի ժամեր ան-
ցնելէն վերջը՝ կը թռնան գլուխնին
կը կախեն . ան ատեն թէ որ ուղտա-
պանը սկսի երգ մը երգել , մէկէն կա-
րուանը իր առջի աշխոյժը և կենդա-
նութիւնը կը գտնէ . ան ատեն ուղտերը
կը մոռնան իրենց անօթութիւնը , ծա-
րաւը , աշխատութիւնը . երկայն վզեր-
նին կը շտկուի , ընթացքնին կ'երագէ , և
թէ որ երգիչը չափով մը երգելու ըլլայ ,
ամէն ուղտերն ալ նոյն ոտքով ետեւէ ե-
տեւ իրենց քալուածքը կ'ընեն : — Պիւք

Ֆոն ուղտին այս մեծամեծ կատարելու-
թիւնները տեսնելով , ուզեց իմանալ
թէ արդեօք արհեստով կամ թէ 'ի
բնութենէ զայս կատարելութիւնները
ունի , և իմացաւ որ թէպէտ բնութե-
նէն ունի , բայց սովորելու ալ կարօտ է :
Եւ քաբացիք ուղտին ձագերուն 'ի բնու-
թենէ ունեցած գերազանց կատարե-
լութիւնները իրենց մատաղ հասակէն
խիստ և խելացի կը թուութեամբ կ'ըս-
կըսին կը թել , իրենց վախճանին ծա-
ռայեցընելու համար : Եւ ոնց ծննդէնէն
քանի մը օր վերջը՝ ոտքերը փորերնուն
տակը կապելով գետին կը պառկեցընեն
և կը բեռնաւորեն ըստ բաւականին .
երբոր ասոր վարժի , ան ատեն բեռը
աւելի կը շատցնեն : Պոխանակ թող-
լու որ ուզած ժամանակնին ուտեն , որ-
չափ կ'ուզեն իմեն՝ կը սկսին չափաւորել
կերակուրնին , և կամաց կամաց պակ-
սեցընելով , անանկ կ'ընեն որ երկար ա-
տեն առանց ուտելու և իմելու կը կենան :
Եւ քաբոր կազմուածքնին ըստ բաւականին
կ'ուժովնայ , ան ատեն վազընելու փորձ
ընել կուտան , ձին անոր օրինակ տա-
լով . այսպէս ահա ճարտար և միանգա-
մայն բնական կերպով կը կը թեն զա-
նոնք : — Ուստի այսչափ իրեն կատարե-
լութիւնները տեսնալով ամենեւին պէտք
չէ արհամարհել զանիկայ իր դէմքին
տգեղութեանը համար , և թանձր մար-
մնոյն ելէէջներուն և շարժմանցը այ-
լանդակութեանը և ապուշ կեցուածքին
պատճառաւ . և կ'ըսեն թէ սաստիկ աշ-
խատելէն առաջ եկած ըլլան այս տգե-
ղութիւնները : Եւ երեւայ թէ Եւրոպայի
կլիմային ալ կը յարմարի , բայց ձմեռը
տաք կ'ուզէ : — Ուղտերը երկու ցեղ կը
բաժնուին՝ որոնք մէկզմէկէ շատ կը տար-
բերին . մէկն է սովորական ուղտը , իսկ
միւսը հաճիկ ուղտ . ասոր վրայ ուղտին
ամէն՝ թէ բարոյական և թէ բնական
կարողութիւնները կը տեսնուին , միայն
թէ քիչ մը աւելի սղտիկ և աւելի նի-
հար ու թեթեւ է , ուստի աւելի ձիու
տեղ կը ծառայէ քան թէ բեռ տանելու ,
և սովորական ուղտէն դիւրաւ կ'որո-
շուի , որովհետեւ միայն մէկ սապատ ու-

նի կոնսիլը և աւելի շուտ կը վազէ : Տեղաբարոյ և հանդարտ ուղտը ձագ բերելու ժամանակ յամառ և անսաստ կը դառնայ . և թէ որ կենդանի կամ մարդ տեսնալու ըլլայ կը փնասէ ու կը խածնէ, ինչուան նաև իր տէրն ալ, որուն ուրիշ ժամանակներ միշտ հլու թէ կը հպատակէր : Ազը որ մէկ տարի յղի կը մընայ, բերած ձագը սովորական մեծ կենդանեաց ձագերուն չափ է և անոնց պէս մէկ հատէն աւելի չբերեր : Ուղտը խուզելու համար չեն աշխատիր լեռանները . վասն զի գարնան ինք իրեն բոլորովին մազերը կը թափին, և անատեն խաշած խողի կը նմանի որն որ կարածիւ թուլ կ'օծեն, ճանճերու խայլ թերէ պահպանելու համար : Արսէն ու մանք թէ այս կենդանիս հարիւր տարի կ'ապրի, բայց ստուգագոյնը ինչպէս Պիւֆֆոն ալ կ'ըսէ՝ քառասուն, յիսուն տարիէն աւելի չապրիր :

ՀԱՄԱՌՈՏ ԵՐԿՐԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ 1

ԺԶ.

ԴԱՍ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

Արդեան Հոդեր :

Բ. (Յետջրհեղեղեան ըսելով կ'իմացունան հողերն որ ջրհեղեղի ջրերուն քաշուէին 'ի վեր, ինչուան մեր օրերը կը ձևանան : Ասոնք չորս կազմութիւն կը համրուին, մէյմը անոնք որ հիմա ծովերով ծածկուած են ու (Յետջրհեղեղեան ծովային կ'ըսուին . երկրորդ՝ Լեռներու ու անուշ ջրերու մէջ լցուածը որ (Յետջրհեղեղեան լճային կ'ըսուին . երրորդ՝ ջրերու բռնութեամբ տեղէ տեղ քշուածները որ Փոխադրական կ'ըսուին, ու չորրորդ՝ հիմակուան գետերու հանդարտ ընթացքէն կամ ողողէլէն առաջ եկածը, որ իրենց մէջի նիւթերը անցած տեղերնին կը ձգեն, կամ ջրերնին քաշուելով՝ յատակնին որ կ'երենայ,

1 Տես Երես 208.

ասոնք ալ Ողողական հող կ'ըսուին :

(Յետջրհեղեղեան ծովային կազմութեան ժայռերը դեռ կատարեալ ձևացած չեն . և միայն Սիկիլիոյ եզերքը ու Լիւբիկայի քանի մը փոկները կը գտուին աս հողէս անդացած քարեր՝ որ երթալով կը շատնան . աս ժայռերու տարերքը կամ նիւթն են կրի, կաւի, մարնայի ու ծովային անասնոց մնացորդներու հետ խառնուած աւազ . ասոնցմէ մեծ մասը ծովերու տակ ծածկուած են ու միայն եզերքները կ'երևան : Ասոնց կարգը կրնան սեպուիլ Սիլերկրական ծովուն եզերքը ձևացածները, ինչպէս Լիւբիկէ, Սորէա, Իտալիա, Վաթալոնիա, Սարտենիա, Սիկիլիա, և այլն . որոնք ամէն ալ մի և նոյն յատկութիւններն ունին, ու կապուտ մարնայի թանձր խաւէ ձևացած են : Աս ժայռերս դէպ 'ի ներս ցամաքը չեն երկրնաւոր, հասալատ շատ դէպ 'ի Սիլերկրական ծով ձգուած ձորերուն մէջ կը հասնին :

(Յետջրհեղեղեան լճայինները աւազէ, մարնայէ ու կաւէ եօթը ու թը տեսակ ժայռ կը ձևանան, որոնց խաւերը շատ կանոնաւոր են ու հորիզոնական դիրք ունին մէկմէկու վրայ տարածուած . ասոնք ամէն ալ կակուղ քարեր են . գլխաւոր տեղերն են Սուլուզ, () վերներ, Սուէրկ, Ֆորէզ, ու Փիւրէնէ գաւառը :

Փոխադրական ըսուածները՝ բոլորովին ջրհեղեղեան հողերուն կը նմանին, ու անոնց պէս աւազէ ու հեղեղատի խիճէ կը ձևանան . բայց աս տարբերութեամբ որ խաւերնին խիստ ցանցաւ են ու միշտ առջի ծովային կիմ լճային խաւերուն վրայ ձևացած են, ու թաւալական ժայռ ամենեւին չգտուիր մէջերնին, և կաւի ու բուսական հողի հետ խառնուած են . ահա ասոնցմով բուն ջրհեղեղեան հողերէն բոլորովին կը զանազանին : Ասոնց ջրհեղեղեան հողերուն հետ ունեցած նմանութիւն ուրիշ բանէ առաջ չգար, բայց եթէ մասնական ջրհեղեղներէ ձևացած ըլլալուն համար :

Ողողական կազմութիւն կ'ըսուին աւազի, խճի, կաւի և ուրիշ տեսակ նիւ